

Висновки. Будучи весь час відкритими для загального споглядання, малі архітектурні форми або формують громадський простір на засадах самостійного об'єкту, або доповнюють існуючу ситуацію окремими локальними акцентами. Керуючись твердженнями окремих науковців у сфері української етнографії, екологічної архітектури, художньої деревообробки, сформульовано рекомендації щодо створення сучасних малих архітектурних форм на основі використання елементів, форм, конструкції та технологічних прийомів, які притаманні дерев'яній народній архітектурі України на прикладі Гуцульщини, а саме: екологічний аспект, технологічно-функціональний аспект, естетично-етнічний аспект. Новостворювані малі архітектурні форми повинні працювати на естетичне збагачення місць зосередження людей, виконуючи своє пряме призначення і відображаючи архітектурно-декоративні особливості регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дида І.А. Перспективи застосування в українській архітектурі автохтонних екологічних принципів формування середовища // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн.збірник / Відпов. ред. М.М.Дьомін. – К., КНУБА, 2010. –Вип. 27. – С.34-43.
2. Ксеневич М.Я. Українська архітектура, її визначальний контекст у просторі, часі, інформації. Основи українського архітектурознавства / М.Я.Ксеневич. – К.: Українська академія архітектури, Київський національний університет будівництва і архітектури, «МП Леся», 2005. – 426 с.: іл.
3. Приймак Й.Д. Малі архітектурно-художні форми: Навч.посібник / Й.Д.Приймак. – Косів: Писаний Камінь, 2003. – 112 с.: іл.
4. Самойлович В.П. Українське народне житло (Кінець XIX – початок XX ст.) / В.П.Самойлович. – К.: Наукова думка, 1972. – 24 с.: 31 іл. – (АН УРСР. Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім.М.Т.Рильського, Музей народної архітектури і побуту УРСР)
5. Самойлович В.П. Народна творчість в архітектурі сільського житла / В.П. Самойлович. – К.: Держбудвидав УРСР, 1961. – 341 с.: іл., карт.
6. Самойлович В.П. Народное архитектурное творчество Украины: Монография / В.П.Самойлович. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Будивельник, 1989. – 343 с.: ил.
7. Січинський В. Українське дерев'яне будівництво і різьба / В. Січинський. – Львів, 1936. – 34 с.
8. Юрченко П.Г. Дерев'яне зодчество України: XVIII-XIX ст. / П.Г. Юрченко; під ред. С.Я. Грабовського. – К.: Вид-во Академії архітектури УРСР, 1949. – 131 с.: іл.

*Надія Волошина
(Дніпро, Україна)*

ЗАСТОСУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ НА ПРИКЛАДІ ІНТЕР'ЄРІВ ЖИТЛОВОГО БУДИНКУ

У статті йдеться про використання традиційних мотивів народного мистецтва Дніпропетровщини. Розглянуто методи збереження і популяризації петриківського розпису. Висвітлено деякі етапи української етнографії. Визначено способи використання художньо-образних засобів петриківського розпису в інтер'єрах замського будинку.

Ключові слова: *орнамент, стиль, петриківський розпис.*

This article refers to the use of traditional folk art motifs Dnipropetrovsk. Preservation, popularization Petrikivka painting. Highlights some stages of Ukrainian Ethnography. Given recommendations certainly methods of the use artistic and imaginative

resources in Petrikivka painting in the house.

Key words: *ornament, style, Petrikivka painting.*

Під впливом глобалізації люди прагнуть зробити свою оселю максимально унікальною і комфортною. Для оселі в українському етностилі притаманне використання багатьох видів декоративно-ужиткового мистецтва.

У Дніпропетровській області характерно виділяється декоративний живопис, розпис. На особливу увагу заслуговує петриківський розпис, який має специфічні засоби виразності, художню школу в вузькому та широкому значенні, а також індивідуальний напрям. Традиції розпису передаються з покоління в покоління, безпосередньо від майстра до учня. Проте існує ряд імітацій, тому виникла проблема збереження культурної своєрідності.

Мистецтвознавці зазначають унікальну технологію малювання петриківського розпису. Чимало наукових робіт присвячено дизайну інтер'єру [1, 2, 9]. Проте аспект, якому присвячено дослідження, а саме художньо-образним засобам петриківського розпису в інтер'єрах житлових будівель, досі залишається нерозробленим.

Пошуки національного стилю, засновані на вивченні народного мистецтва, були програмними в майстерні внутрішнього оформлення інтер'єрів Академії мистецтв України під керівництвом В. Кричевського. Саме тут розроблялися проекти інтер'єрів для різних верств населення, утверджувався новий стиль помешкання, який мав би яскраву національну означеність у поєднанні гармонії, краси та утилітарної зручності [3, с. 48].

Зараз молоді майстри широко використовують стилістику петриківського розпису. З одного боку – це просто. Багато народних майстрів заангажовані арт-ринком. З іншого боку, виникає бажання повернутися до витоків, показати, що одних мазків пензлем недостатньо, має бути певне внутрішнє наповнення, зокрема, етнічні особливості асоціативного мислення.

Етнокультурне районування України – питання дискусійне, але цілком відомо, що селище Петриківка – осередок розпису. Першу згадку про Петриківку знаходимо у листі отамана Запорізької Січі П. Калнишевського до вищого духівництва про перенесення з с. Курилівка і освяченні на новому місці Різв'яної церкви (1772).

Кожна епоха створює певний стиль, який з нею приходить, еволюціонує, минає та відмирає або ж переходить в інший стиль, який, багато в чому відрізняючись, формується ще в його межах. Для нас дуже важливим є зроблений істориками висновок про те, що «стиль, який існував раніше, не може бути відроджений, як не може бути відроджена також епоха, яку він визначав». Як би ми не прагнули відтворити той або інший інтер'єр, що належить певній історичній епосі, поразка неминуча, в кращому разі ми отримаємо музейний експонат або декорацію.

Однак можливість стилізації все ж існує. Для цього необхідно вивчити і зрозуміти епоху й архітектурний стиль, нею створений, так, як це зробили італійські архітектори, які вивчили епоху еллінізму і відродили її образ у величому Ренесансі [5, с. 83].

Проте важко відродити те, чого не знаєш. Важливу роль у цьому процесі відіграють дослідження з декоративного мистецтва. Процес розвитку світового мистецтва і архітектури не може бути штучно розчленований на окремі замкнуті стилістичні відрізки. Вся історія мистецтв і архітектури являє собою живу тканину, яка постійно розвивається і змінюється.

В історії української етнографії виділяють кілька періодів, які в свою чергу поділяються на певні етапи. Становлення петриківського розпису припадає на третій етап першого періоду (кінець XVIII ст.-60-ті рр. XIX ст.). Це був етап безпосереднього становлення української етнографії як окремої наукової дисципліни. Велику увагу вивченню культури й побуту українців приділяли музеї, що виникають у цей час в

Україні, серед них: Харківський міський художньо-промисловий і етнографічний музей, музей В. Тарновського у Чернігові, Київський промислово-мистецький музей і особливо Катеринославський музей імені О. Поля, який згодом очолив видатний український народознавець, Д. Яворницький. Саме ним був створений перший в Україні музей просто неба: типова селянська садиба Нижньої Наддніпрянщини [4].

З кінця XIX ст. у розвитку української етнографії розпочинається другий етап другого її періоду. На Наддніпрянській Україні широку збирацьку роботу у цей час проводили земства. На початку XX ст. у галузі українського народознавства плідно працювали Д. Багалій, О. Левицький, Д. Яворницький.

Вивчення української орнаментики припадає на 1870-ті рр. На початок XX ст. вже існує ціла серія праць П. Литвинової (1878, 1902), М. Сумцова (1891), Ф. Крчека (1898), Е. Кольбенгаєра (1899), М. Кордуби (1899), С. Кулжинського (1899), В. Шухевича (1901, 1904), В. Василенка (1902). Видано каталог Катеринославського обласного музею (1910) [7, с. 18].

Із жовтня 1917 р. розпочинається третій період історії української етнографії. 20-ті - початок 30-х років XX ст. – перший етап названого періоду – відзначалися активізацією збирання етнографічних матеріалів, спробами вивчення змін у культурі й побуті всіх верств населення України, виданням етнографічних журналів [4].

Значну роль у популяризації декоративного розпису відіграла праця харківського мистецтвознавця Є. Берченко «Настінний розпис Дніпропетровщини» (1930).

Головні досягнення в розвитку етнографії, як й інших галузей науки, пов'язані з діяльністю вчених Академії наук УРСР. У 1936 р. був відкритий Інститут українського фольклору (з 1944 р. – Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук УРСР, а з 1991 р. – Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнології імені Рильського АН України) [4].

Важливу роль у дослідженні української етнографії відіграли монографічні альбоми 1950-х рр. А. Стативи і фундаментальні дослідження 1960-1970-х рр. Б. Бутник-Сіверського та Н. Глухенької. Остання не лише широко пропагувала петриківський промисел, а й брала безпосередню участь в організаційних та творчих справах. Якщо звернутися до витоків зародження промислу, можна простежити, як проростало його коріння на благодатному ґрунті мистецтва Запорізької Січі, як в основу квіткових композицій закладалися з одного боку, традиції орнаменту, широко використовувані козаками для оздоблення свого побуту та зброї, з іншого – селянське розуміння й переживання краси навколишнього світу [6, с. 18].

Орнаменти настінних розписів зафіксовані в малюнках художниці А. Евенбах, яка за дорученням Д. Яворницького відвідала кілька сіл на Катеринославщині (нині Дніпропетровська обл.). Також у малюнках, які зробила З. Васина.

Велику кількість відомостей про розписані хати можна зустріти у художній літературі, так у творі М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» є опис хати коваля Вакули. Про розпис також згадується в народних піснях, так у пісні «Ой повій, вітроньку, з гори в долиноньку»:

*«мати ж моя, мати, да де ж тебе взяти:
чи тебе купити, а чи заслужити,
чи малярів найняти, да тебе змалювати?
ізмалюю матір на покуті в хаті,
на покуття гляну, матінку згадаю...»* [8, с. 148].

У роботах О. Данченко, Б. Бутника-Сіверського, Є. Берченко розглядаються питання про художню мову настінного розпису першої третини XX ст. Дніпропетровщини.

Багато дослідників вказувало, що вихідні форми мотивів настінних розписів були запозичені з вишивки, ткацтва, килимарства, писанкарства. Є. Берченко,

вивчаючи внутрішнє декоративне оформлення хат в селах на території сучасної Дніпропетровської області, зазначає, що настінний орнамент легко поєднується з предметами декоративними і з предметами практичного вжитку, утворює з ними єдину кольорову гаму.

Зокрема, професійне чи народне мистецтво, втрачаючи своє змістовне наповнення, свою суть, виявляє небезпеку переростання в «кіч». Межа між прекрасним і потворним незначна. У спробах чітко визначити етноколерит простору, дизайнери або архітектори використовують петриківський розпис лише у якості декору, не рідко зневажаючи його традиційне застосування в просторі, його кольорову гаму і композиційну структуру. Таким чином, позбавляють культурного змісту використаних стилістичних елементів, перетворюючи їх у щось на зразок екзотичного декору. На жаль, вирвані з традиційного контексту етнокультури ці елементи втрачають свою значимість і лише створюють ілюзію приналежності до культури.

Подібне було у радянські часи, коли петриківський розпис намагалися поєднати з «соціалістичним уявленням». У той період з'являється не типова інтерпретація петриківського розпису. Але формальне використання стилістичних елементів національної культури наносить шкоду самій етнокультурі, призводить до її занепаду.

Сьогодні петриківський розпис широко використовується в оздобленні інтер'єру. Шкода, але внутрішнє оформлення оселі за допомогою настінного орнаменту важко поєднується з предметами декоративними і з предметами практичного вжитку, не утворює з ними єдину кольорову гаму, нагадуючи святкову прикрасу.

Також спостерігається інтерпретація орнаментальних мотивів петриківського розпису у монументально-декоративних засобах у дизайні середовища. Все рідшим явищем стає відтворення квіткових мотивів на папері.

Встановивши закономірності та тенденції розвитку, принципи використання художньо-образних засобів петриківського розпису, можна зробити висновок, що однією з тенденцій розвитку є спроби формалізації та стилізації розпису.

Можна запропонувати рекомендації щодо застосування художньо-образних засобів петриківського розпису в інтер'єрах житлових будинків, які можуть бути корисними для архітекторів і дизайнерів. На наш погляд, якщо використовувати дуже багато елементів зі схожими рисами, може вийти цільна, але не цікава композиція. Уявіть собі дім, де всі елементи розписані яскравим декоративним розписом. На нашу думку, – це хаос.

Однією з головних умов дизайн-пропозиції – інтеграція декоративних елементів у простір заміського будинку. Для досягнення балансу і гармонії треба включити до концепції проекту елементи, які несхожі на інші (рис. 1) [10].

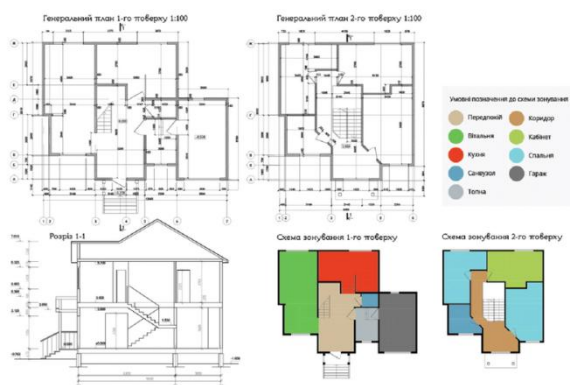

Рис. 1. Креслення будинку, заміський будинок

Головними композиційними акцентами в інтер'єрі є скриня, вази, лави й стіл, які виконані в традиційному петриківському розписі (рис. 2, 3, 4).

На другому плані – шафи, розписані стилізованим петриківським розписом за допомогою теплих пастельних відтінків (рис. 5).

Щоб урізноманітнити інтер'єр, було обрано серед ескізних розробок одну як зразок. Потім цей зразок формалізовано за допомогою геометричних форм (рис. 6). І вже формалізований зразок розпису можна побачити на перегородці в кухні – їдальні (вітраж) (рис. 8, 9). Також за формалізованим зразком (малюнком) розроблений дизайн кованих елементів сходів (рис. 7).

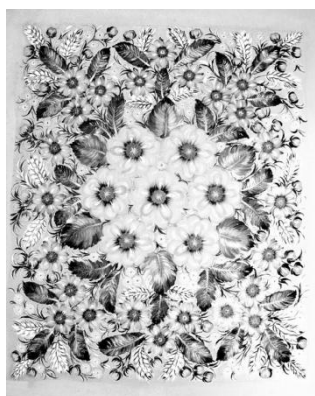
Рис. 2. Лава

Рис. 3. Візуалізація інтер'єру кухні – їдальні

Рис. 3. Вази

а

б

в

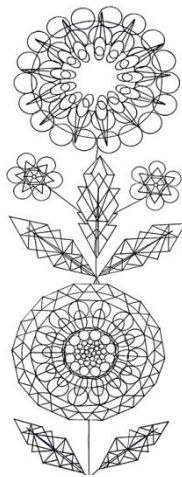
Рис. 4. Застосування стилізації петриківського розпису: а – стилізація розпису; б – мальовка; в – застосування стилізації розпису на дверних полотнах шафи

Між тим, матеріали апробовані в дизайн-пропозиціях щодо використання художньо-образних засобів петриківського розпису в інтер'єрах сучасного житлового будинку на рівні фахової дизайнерської освіти під час дипломного проектування (Київський національний університет культури і мистецтв).

Загалом можемо констатувати, що сучасна інтерпретація петриківського розпису розвивається різними шляхами, в кожному з яких є позитивні та негативні явища. Окремі жанри петриківського розпису супроводжуються ґрунтовним переосмисленням, дбайливим ставленням до стилю і традицій.

а

б

Рис. 5. Формалізація розпису: а – композиція «бігунець»; б – формалізований варіант композиції «бігунець»

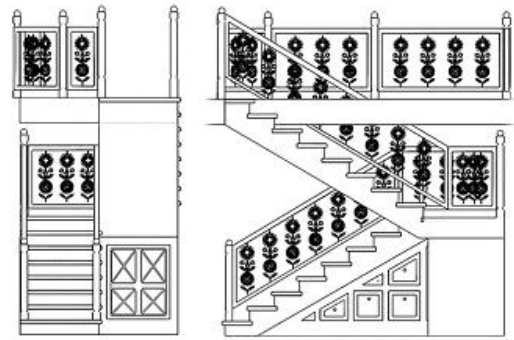

Рис. 6. Сходи

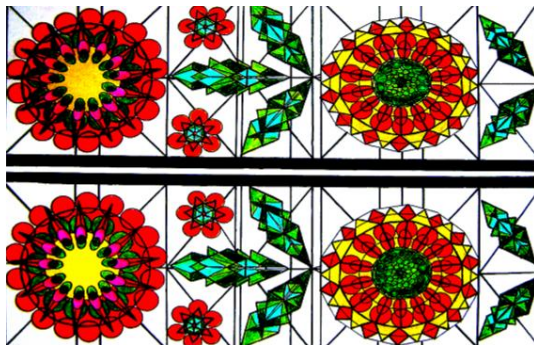

Рис. 7. Вітраж

Рис. 8. Застосування формалізації петриківського розпису в інтер'єрі кухні – їдальні

Між тим, матеріали апробовані в дизайн-пропозиціях щодо використання художньо-образних засобів петриківського розпису в інтер'єрах сучасного житлового будинку на рівні фахової дизайнерської освіти під час дипломного проектування (Київський національний університет культури і мистецтв).

Загалом можемо констатувати, що сучасна інтерпретація петриківського розпису розвивається різними шляхами, в кожному з яких є позитивні та негативні явища. Окремі жанри петриківського розпису супроводжуються ґрунтовним переосмисленням, дбайливим ставленням до стилю і традицій.

Такий підхід більш притаманний професійній школі, яка базується на вивченні мистецької спадщини. Зрозуміло, що творчість більшості сучасних народних майстрів, які дотримуються канонів у своїх творах, «консервативний підхід» яких не рідко приносить більше користі народному промислу, а ніж поверхове, зневажливе «новаторство».

Без сумніву, інтерес до цікавих і нестандартних рішень у дизайні та архітектурі буде лише зростати. Здається, все «нове» – це давно забуте «старе». Отже, перед використанням художньо-образних засобів петриківського розпису варто зрозуміти сутність сучасного етнодизайну і з повагою відноситись до традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицюк Л. Інтер'єр. Альбом – посібник/ Л. Грицюк, О. Пекарчук. Ч. I. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 76 с.
2. Грицюк Л. Інтер'єр. Альбом – посібник/ Л. Грицюк, О. Пекарчук. Ч. II. –

- Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. – 76 с.
3. Кара-Васильєва Т. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. – Київ : Либідь, 2005. – 280 с.
  4. Налуко В. І. Культура і побут населення України : навч. посібник / В. І. Налуко, Л.Ф. Артюх, В.Ф. Горленко та ін. – 2-е вид., доп. та перероб. – Київ : Либідь, 1993. – 288 с.
  5. Олійник О.П. Основи дизайну інтер'єру : навч. посіб / О.П. Олійник, Л.Р. Гнатюк, В. Г. Чернявський. – Київ : НАУ, 2011. – 228 с.
  6. Петриківка: Альбом репродукцій. Petrykivka: Album of reproductions / упоряд. редакційна колегія. – Дніпропетровськ : ВАТ «Дніпрокнига», 2004. – 216 с.
  7. Селівачов М.Р. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М.Р. Селівачов ; передмова акад. М. В. Поповича. – 3-е вид. – Київ: Редакція вісника «Ант»; Фенікс, 2013. – 416 с.
  8. Українські народні пісні в записках Осипа Тарафедора Борянських. – Київ : Наукова думка, 1978. – 328 с.
  9. Шумега С.С. Дизайн. Історія зародження та розвитку дизайну. Історія меблів та інтер'єра. Навчальний посібник – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.
  10. [Креслення будинку, замський будинок] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vmasshtabe.ru>

Тетяна Гарькава
(Дніпро, Україна)

ДЖЕРЕЛА ФЕНОМЕНУ НАРОДНОГО ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ

З'ясовано, що народний петриківський декоративний розпис як складова українського народного декоративно-прикладного мистецтва сягає своїм корінням часів Трипілля, зародившись у вигляді селянського хатнього малювання – стінопису. Упродовж віків в Україні формувалися різноманітні школи декоративного розпису, однак найкраще зберігся і розвинувся саме петриківський декоративний розпис.

Встановлено безперервність духовного зв'язку між поколіннями українського народу, яка забезпечувалася функцією тяглості-контакту з власною землею і давала можливість розвиватися на основі знань, набутих від пращурів, що засвідчувалося в народному мистецтві й стало його основним джерелом.

Висвітлено природоцентристські філософські засади петриківського декоративного розпису, що заключаються у глибокій любові, обожествленню й поклонінню українця рідній природі, у якій черпають своє натхнення народні майстри.

Ключові слова: українське народне декоративно-прикладне мистецтво, петриківський розпис, стінопис, мальовка, народні традиції, майстер петриківського розпису.

It is revealed that Petrykivka folk decorative painting as a component of Ukrainian folk arts and crafts reaches its roots during Trypillia time, originated in the form of peasant household painting - murals. Throughout the ages various decorative painting schools were formed in Ukraine, but Petrykivka decorative painting was best preserved and developed.

It is established that the continuity of the spiritual connection between the generations of the Ukrainian people was provided with the own land contact function and developed on the basis of knowledge gained from ancestors. This continuity was evidenced in folk art and became its main source.

The nature centred philosophical foundations of Petrykivka decorative painting are highlighted, based on deep love, deification and worship of the Ukrainian native nature, in which folk masters draw their inspiration.